

Implicații ale rotației auditorilor asupra raportării în auditul financiar

Drd. Mariana BULUCEA,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: mariana.bulucea93@e-uvt.ro

Prof. univ. dr. Ovidiu Constantin BUNGET,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: ovidiu.bunget@e-uvt.ro

Conf. univ. dr. Alin-Constantin DUMITRESCU,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: alin.dumitrescu@e-uvt.ro

Asist. cerc. dr. Valentin BURCĂ,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: valentin.burca@e-uvt.ro

Asist. cerc. dr. Oana BOGDAN,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: oana.bogdan@e-uvt.ro

Rezumat

Scopul acestei lucrări este de a studia implicațiile rotației auditorilor asupra raportării în auditul financiar în cazul companiilor listate la Bursa de Valori București, în perioada 2011-2021. În acest sens, s-a urmărit analiza legăturii dintre rotația firmelor de audit și opinia de audit, impactul asupra costului de audit, precum și efectele asupra raportării aspectelor cheie de audit. Cadru de reglementare a fost modificat, în același timp, pentru raportarea aspectelor cheie și pentru rotația auditorilor și, prin urmare, este interesant de examinat modul în care acestea se asociază între ele. Cu ajutorul metodei de analiză statistică descriptivă orientată cu precădere spre analiza grafică, se ilustrează faptul că rotația firmelor de audit duce la îmbunătățirea raportării în audit prin reducerea numărului de opinii modificate, respectiv creșterea numărului de aspecte cheie comunicate în raportul de audit. Nu în ultimul rând, schimbarea auditorului nu conduce la modificări substanțiale la nivelul onorariilor de audit, motiv pentru care o asemenea decizie nu este determinată de considerente de reducere a costurilor de audit, ci mai curând din alte motive.

Cuvinte cheie: rotația auditorilor; opinia de audit; onorarii de audit; aspecte cheie de audit; raportarea în audit;

Clasificare JEL: M42, M48

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Bulucea, M., Bunget, O. C., Dumitrescu, A.-C., Burcă, V., Bogdan, O. (2022), Implications of Auditors' Rotation in Financial Audit Reporting, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 457-470, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/014

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/014>
Data primirii articolului: 25.05.2022
Data revizuirii: 6.06.2022
Data acceptării: 27.06.2022

Introducere

Nevoia de audit a fost explicată prin diverse teorii și ipoteze, iar majoritatea dintre acestea au fost asociate, la un anumit nivel, de riscul de informare eronată și de informare asimetrică cu care se confruntă investitorii din cauza diferitelor aspecte urmărite de conducerea entităților auditate. Studiile au concluzionat că nevoia de auditori derivă din necesitatea de a reduce riscul de informare eronată a părților interesate de informațiile prezentate în setul de situații financiare (Smieliauskas et al. 2020; Salehi, 2011)

Întrucât raportul de audit este rezultatul procesului de audit financiar și, prin urmare, reprezintă canalul de comunicare între auditori și utilizatorii situațiilor financiare ale companiei (Ji, 2019), profesia de audit a trecut prin modificări în scopul reducerii asimetriei informaționale. Aceste reforme au inclus printre altele, introducerea ISA 701 și rotația obligatorie a auditorilor.

Scopul principal al acestui articol este de a explora implicațiile rotației auditorilor asupra raportului de audit financiar. În acest sens, am urmărit analiza legăturii dintre rotația firmelor de audit și opinia de audit, impactul asupra costului de audit, precum și efectele asupra raportării aspectelor cheie de audit. Cadrul de reglementare a fost modificat, în același timp, pentru raportarea aspectelor cheie și pentru rotația auditorilor și, prin urmare, este interesant de examinat modul în care acestea se asociază între ele. Rotația auditorilor și raportarea aspectelor cheie de audit au făcut obiectul unor cercetări prealabile, dar există încă multe care nu au fost acoperite.

1. Literatura de specialitate

Reforma europeană în domeniul auditului a urmărit redarea încrederii investitorilor în situațiile financiare ale companiilor europene, și în special ale entităților de interes public, prin consolidarea guvernantei, competenței auditorului și calității auditului, precum și prin creșterea independenței principalelor părți interesate implicate în procesul de audit. Rotația (obligatorie) a firmelor de audit a fost, și încă este, intens dezbătută, însă nu există un consens clar în rândul mediului academic dacă schimbarea auditorilor duce la îmbunătățirea calității misiunilor de audit, respectiv a raportării în audit.

Cele mai multe studii s-au concentrat pe corelația dintre aspectele cheie de audit și onorariile percepute de auditori, impactul pe care comunicarea acestora îl are

asupra percepției investitorilor, precum și pe factorii care influențează raportarea aspectelor cheie de audit, respectiv numărul aspectelor cheie comunicate (Calixto de Sousa, 2018; Köhler et al., 2020; Lennox et al., 2021; Christensen, Glover, & Wolfe, 2014; Pinto & Morais, 2019; Pinto et al., 2020; Sierra-García et al., 2019; Velte & Issa, 2019; Chersan, 2018; Porumbăcean et al., 2021; Bunget et al. 2021; Grosu et al. 2020; Porumbăcean et al., 2022).

În ceea ce privește efectele rotației auditorilor asupra opiniei de audit, există câteva studii care au raportat rezultate mixte. Firth et al. (2012a) au constatat că entitățile economice în cazul cărora s-a manifestat rotația auditorilor prezintă adesea o incidență mai mare a opiniilor de audit modificate comparativ cu entitățile în cazul cărora a rămas același auditor financiar. Există și studii care au documentat o asociere pozitivă între rotația auditorilor și calitatea auditului (Kim et al., 2015), însă fără a se putea stabili o legătură între rotația firmelor de audit și opinia de audit (Bulucea, 2020).

O altă parte a literaturii a analizat legătura dintre rotația auditorilor și onorariile de audit. De exemplu, Gutierrez et al. (2018), Liao et al. (2019), Reid et al. (2019) și Burke et al. (2021) constată că noile cerințe de comunicare a aspectelor cheie de audit nu au afectat onorariile de audit. Cu toate acestea, Li et al. (2019) constată o creștere semnificativă a onorariilor de audit după ce noua cerință de raportare a aspectelor cheie de audit a fost pusă în aplicare în Noua Zeelandă. Pinto și Morais (2019) documentează o asociere pozitivă între onorariile de audit și numărul de KAM.

Aspectele cheie de audit reprezintă un subiect de cercetare relativ nou în domeniul contabilității și auditului și, pe cale de consecință, studiile privind corelația dintre KAM și rotația firmelor de audit s-au dovedit a fi foarte limitate. Se constată că numărul de KAM comunicate este asociat cu complexitatea firmei, tipul industriei, profitabilitatea, riscul de litigii ale auditorilor, calitatea guvernantei corporative, precum și rotația auditorilor (Pinto & Morais, 2019; Wuttichindanon & Issarawornrawanich, 2020; Verho, 2021; Porumbăcean & Tiron, 2021). Există autori care spun că este mai probabil ca diferite aspecte cheie de audit să fie comunicate atunci când auditorii se rotesc (Hsiao-Lun Lin & Ai-RuYen, 2022). Cu toate acestea, auditorii pot continua să raporteze aceleași aspecte cheie atunci când stabilesc că nu există nicio modificare în domeniul care necesită o atenție semnificativă. Rousseau și Zehms (2020) ilustrează efectul stilului auditorului și al firmei de audit în

raportarea KAM. Ei constată că partenerii fac judecăți unice de raportare a aspectelor cheie de audit, ceea ce contrazice îngrijorarea că standardizarea la nivelul firmei de audit duce la crearea șabloanelor de raportare a aspectelor cheie de audit. Cu toate acestea, constatările lui Rousseau și Zehms (2020) sugerează, de asemenea, că raportarea KAM ar putea să nu aibă comparabilitate între parteneri atât la nivelul aceleiași firme de audit, cât și la nivelul firmelor de audit diferite. Astfel că rotația auditorilor poate afecta atât numărul de aspecte cheie comunicate, cât și categoria lor. Verho (2021) a studiat efectele rotației firmelor de audit asupra numărului de aspecte cheie de audit la nivelul UE și a constatat că numărul acestora crește atunci când firma de audit se rotește.

De asemenea, studiul realizat de Sierra-García et al. (2019) arată că rotația auditorului este una dintre variabile independente ale comunicării aspectelor cheie de audit. Cu toate acestea, studiul a constatat că nu există nicio asociere semnificativă între rotația auditorului și numărul de KAM.

2. Metodologia cercetării

Obiectivul studiului este reprezentat de analiza implicațiilor rotației auditorului la nivelul raportării de audit atât din perspectiva modificărilor survenite la nivelul opiniei auditorului la nivelul costurilor de audit și, respectiv, la nivelul aspectelor cheie de audit prezentate în raportul de audit. Așadar, prin acest studiu urmărim analiza legăturii dintre:

- rotația auditorului și opinia auditorului;

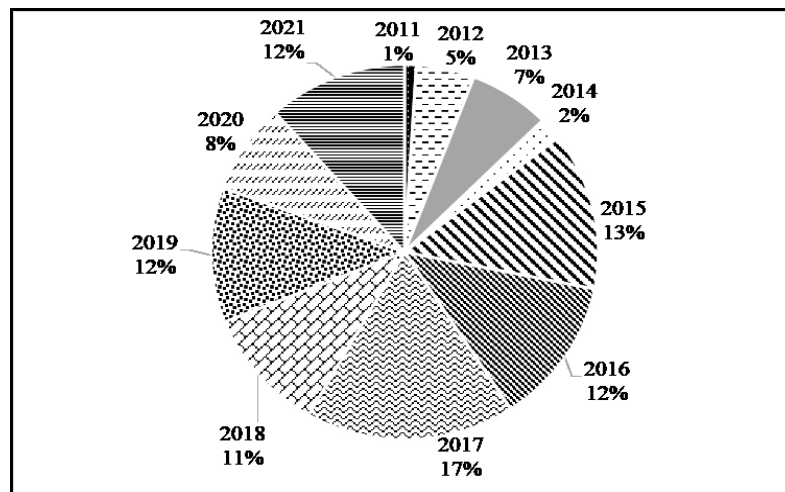
- rotația auditorului și costul de audit;
- rotația auditorului și aspectele cheie de audit consemnate prin raportul de audit.

Fiecare din aceste relații de legătură sunt analizate prin metode de analiză descriptivă grafică, la care se adaugă și o serie de teste F, prin care se evaluează măsura în care factorul de rotație al auditorului generează diferențe semnificative la nivelul opiniei auditorului și la nivelul costului de audit.

Colectarea datelor și analiza eșantionului

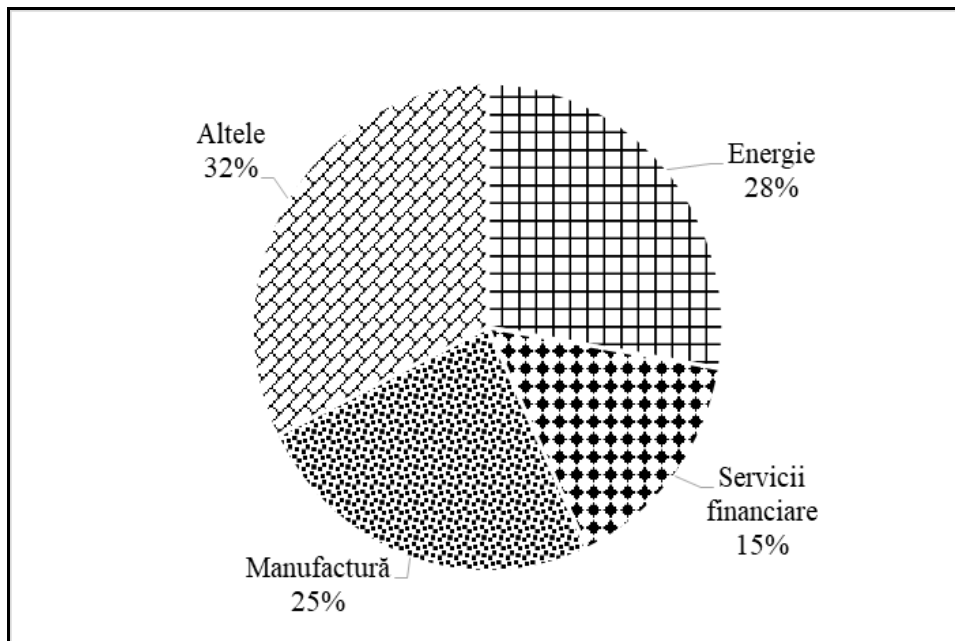
Analiza realizată are la bază un set de date extrase din baza de date Audit Analytics, pe perioada 2011-2021. Eșantionul extras are în vedere limitarea analizei la un set de entități economice românești listate pe piața reglementată a Bursei de Valori București. Entitățile selectate sunt cele despre care există date disponibile în Audit Analytics care relevă decizia de schimbare a auditorului financiar, însumând un total de 103 observații. Aceste observații anuale fac referire la schimbarea auditorului financiar, decise de 66 entități economice românești listate pe bursă. Informațiile sunt divulgate fie în cadrul raportului anual pus la dispoziție de fiecare entitate economică, fie prin intermediul raportului de audit emis și pus la dispoziție de auditor. În cazul acestui eșantion, nicio schimbare a auditorului nu a rezultat din motive legate de reclamații la adresa independenței vechiului auditor ori din alte motive direct imputabile entității auditate.

Figura nr. 1. Repartizarea rotației auditorilor

Sursa: Proiecție autori

Figura nr. 2. Repartizarea eșantionului pe sectoare de activitate

Sursa: Proiecție autori

Dintr-un total de 66 de cazuri de schimbare a auditorului, doar 7 dintre acestea au raportat probleme în ce privește continuitatea activității, ceea ce denotă faptul că inclusiv în condiții vitrege, precum pandemia COVID 19, nu s-au determinat efecte negative sistemice la nivelul entităților economice listate la Bursa de Valori București.

Conform **Figurii nr. 1**, majoritatea schimbărilor auditorilor au avut loc în exercițiile financiare aferente perioadei 2015-2018, perioada anterioară pandemiei COVID 19. După cum se observă în **Figura nr. 2** cele mai multe entități din eșantionul analizat fac parte din sectorul energetic (28%), urmate de industria producătoare (25%), respectiv servicii financiare (15%).

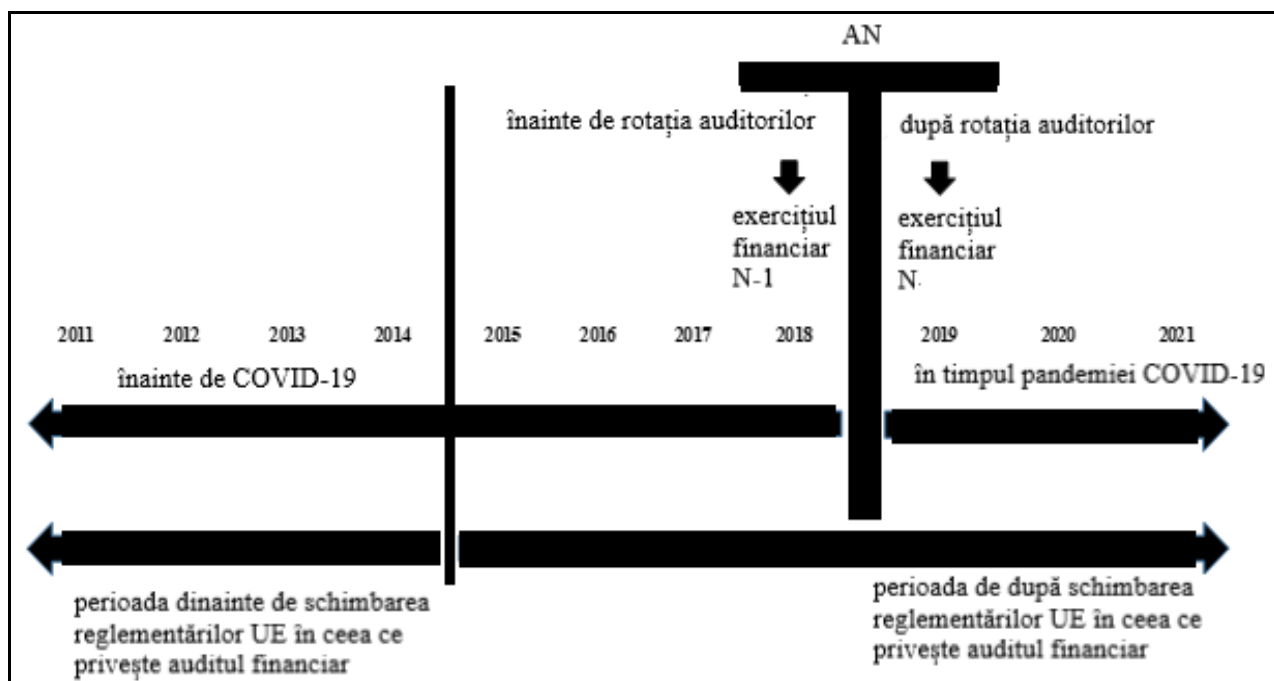
Pornind de la perioada 2011-2021 considerată în selecția datelor din baza de date Audit Analytics, au fost reținute pentru analiză doar datele privitoare la exercițiile financiare ale căror situații financiare au fost auditate de un auditor nou. Pentru a asigura o analiză comparativă, menită să ofere indici privind implicațiile rotației auditorului asupra raportării de

audit, s-au reținut, de asemenea, datele referitoare la exercițiul financiar precedent al fiecărui an financiar ale cărui situații financiare au fost auditate de un nou auditor. Procedura este descrisă în **Figura nr. 3**.

Pentru a înțelege mai bine efectul suprapus al pandemiei COVID 19 asupra raportării în auditul financiar în contextul schimbării auditorului, procedăm la clasificarea anilor selectați în clustere de perioade, conform **Figurii nr. 3**. Totodată, dorim să analizăm dacă există o practică voluntară privind rotația auditorilor, separând perioada analizată în funcție de data adoptării directivei europene care a adus modificări la cadrul legislativ european privind auditul statutar.

Analiza datelor constă în metode de analiză statistică descriptivă, orientate cu precădere spre analiza grafică a rezultatelor obținute prin clusterizarea datelor conform cadrului de analiză descris în **Figura nr. 3**.

Figura nr. 3. Selecția anului pentru structura eșantionului

Sursa: Proiecție autori

3. Rezultate și discuții

În cadrul acestui studiu analizăm implicațiile rotației auditorilor financiari asupra opiniei de audit privind calitatea situațiilor financiare publicate, respectiv impactul asupra costurilor de audit, precum și asupra aspectelor cheie de audit semnalate de auditor în cadrul raportului de audit sau a declarației auditorului privind opinia de audit. În consecință, eșantionul de firme și exercițiile financiare analizate se limitează la anii în care s-a decis schimbarea auditorului financiar, respectiv, la anii precedenți acestora.

Având în vedere adoptarea directivei europene de revizuire a cadrului legal privind auditul statutar, dorim să analizăm măsura în care rotația auditorului reprezintă o practică deja implementată la nivelul firmelor listate pe Bursa de Valori București. Ținând cont de faptul că data limită de implementare a prevederilor acestei directive privind rotația este variabilă, fiind condiționată atât de durata mandatelor înainte de intrarea în vigoare a Directivei 56/2014, respectiv de modalitatea în care fiecare jurisdicție națională a transpus durata minimă a unui mandat în cazul auditului statutar al entităților de

interes public, dorim în acest fel să evaluăm măsura în care firmele analizate optează pentru o adoptare voluntară a mecanismului de rotație a auditorului. Totodată, urmărim prin această analiză să identificăm măsura în care schimbarea auditorului reprezintă o practică ce are la bază regularitate în timp și cadru formal, prin formularea la nivelul firmelor a unor politici de guvernare corporativă care adresează direct sau indirect cerințe în această direcție.

Analiza de ansamblu a eșantionului

În **Tabelul nr. 1** prezentăm calculele privind statisticile descriptive elementare la nivelul eșantionului analizat. Având în vedere disponibilitatea limitată a datelor utilizate în studiu, analiza este realizată pe două nivele de discuție. În prima fază analizăm implicațiile rotației auditorului asupra opiniei de audit și asupra costurilor de audit, caz în care considerăm un eșantion constând în 63 de firme. Al doilea nivel de analiză se limitează la eșantionul inițial, din care se exclud firmele pentru care nu dispunem de informații privind aspectele cheie de audit.

Tabelul nr. 1. Statistici descriptive

	Sample size	Min.	Max.	Mean	Std. Dev.
Opinia de audit	65	0	1	0,31	0,465
Continuitatea activității	65	0	1	0,11	0,312
Nr. aspectelor cheie per raport	24	1	4	1,92	0,974
Mari firme de audit	65	0	1	0,51	0,504
Onorarii de audit	63	7,54	13,87	10,12	1,659

Sursa: Calcule și proiecție autori

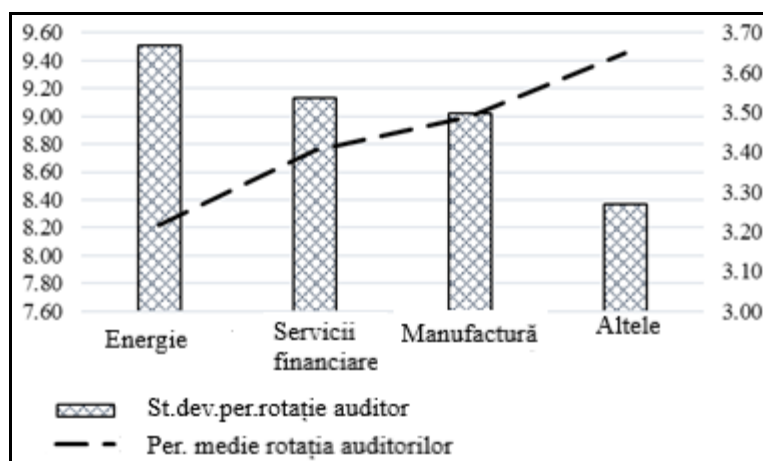
Observăm că eșantionul analizat constă în rapoarte de audit care prezintă o opinie de audit modificată, respectiv o opinie de audit nemodificată. Media de 0,31 relevă faptul că majoritatea opiniilor de audit sunt nemodificate, ceea ce denotă o calitate ridicată a situațiilor financiare publicate. Pe de altă parte, media de 0,11 a variabilei „continuitatea activității” relevă faptul că doar o mică parte a rapoartelor de audit analizate au semnalat un risc semnificativ privind premisa continuității activității firmelor auditate. Prin urmare, calitatea situațiilor financiare nu ridică o îngrijorare privind riscul de insolvență, mai ales în contextul efectelor pandemiei COVID. Însă, calitatea situațiilor financiare ridică un semn de întrebare cu privire la relevanța politicilor contabile și respectiv capacitatea managementului, pe de o parte, și a organismelor de reglementare și a celor profesionale, de a ajusta în timp util cadrul de raportare financiară și, mai cu seamă, de a furniza suport firmelor, prin ghiduri practice, recomandări sau clarificări privind aspectele controversate semnalate din sfera mediului privat.

De remarcat că media de 0,51 relevă faptul că există un echilibru relativ la nivelul eșantionului analizat, din perspectiva structurii pieței de audit financiar în România (firmele autohtone de audit, respectiv firmele internaționale de audit).

Analiza rotației auditorilor

În **Figura nr. 4** reprezentăm media perioadei de rotație a auditorilor în cazul eșantionului de firme analizate. Acest grafic indică medii relativ similare la nivelul diferitelor arii de activitate, variind între 8,4 și 9,6 ani. Totuși, trebuie să remarcăm faptul că perioada de rotație a auditorilor pare a fi mai mare în cazul firmelor care operează în sectorul energetic, urmată de perioada de rotație a auditorilor în cazul firmelor care operează în sectorul financiar și perioada de rotație a auditorilor care activează în aria de manufactură. Totodată, observăm un nivel mai ridicat de omogenitate privind perioada de rotație a auditorilor în cazul firmelor care operează în sectorul energetic.

Figura nr. 4. Diferențe sectoriale privind perioada de rotație a auditorilor

Sursa: Calcule și proiecție autori

Toate aceste informații denotă faptul că, în cazul sectoarelor de activitate caracterizate de modele de afaceri mai complexe, există o tendință de a amâna schimbarea auditorilor. După cum remarcau Kend & Nguyen (2020) sau Rahman & Chand (2021), o astfel de situație poate fi atribuită nivelului sporit de specializare al auditorilor necesar în cazul unui asemenea sector de activitate, motiv pentru care inclusiv numărul de auditori care dețin această specializare este mai restrâns.

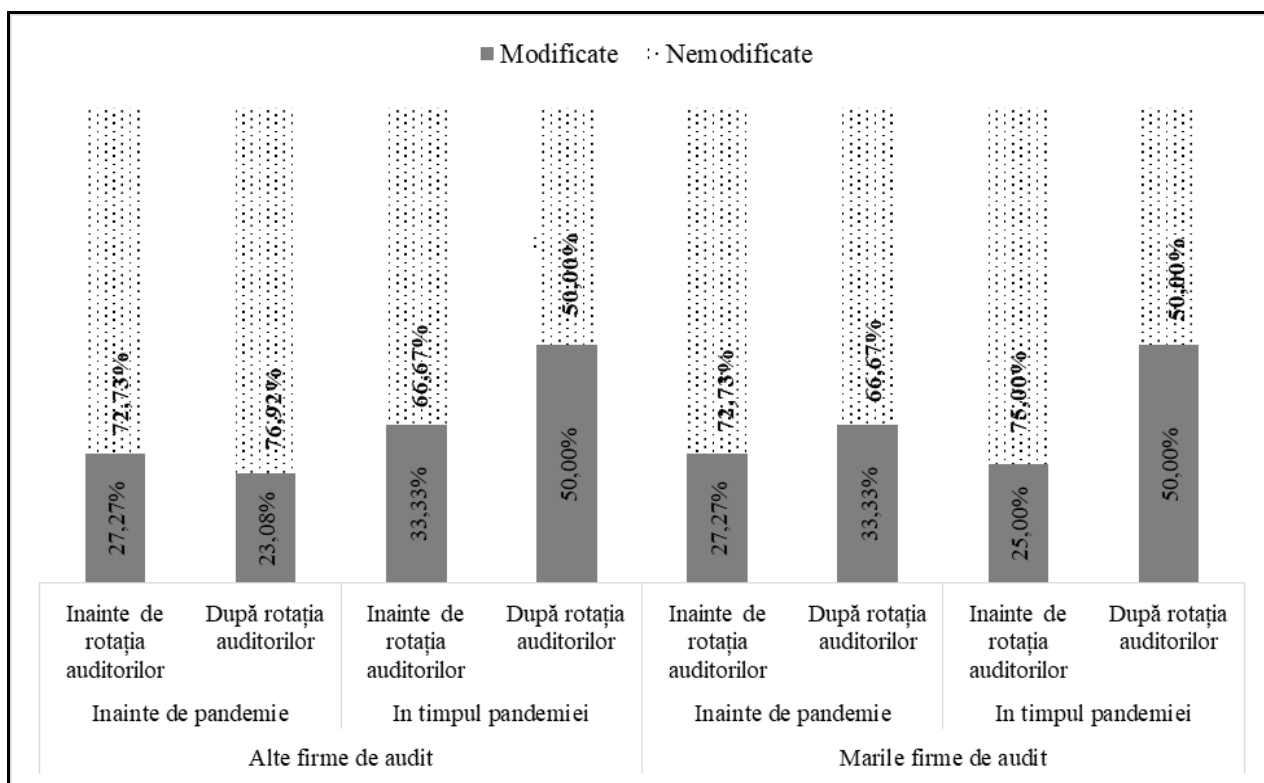
Acest lucru este susținut și de Pinto & Morais (2019), care au argumentat faptul că unele industrii ar putea fi mai dificil de auditat decât altele, menționând că, din cauza complexității segmentului de activitate și a industriei în care activează clientul, auditorii ar putea emite mai multe aspecte cheie de audit decât pentru alte tipuri de companii, idee subliniată și de Kend & Nguyen (2020) sau Porumbăcean & Tiron (2021).

De asemenea, complexitatea operațiunilor economice presupune resurse semnificative în planificarea și efectuarea activităților de audit, inclusiv competențe avansate de digitalizare a proceselor de audit (Bunget et al., 2021).

Implicații ale rotației auditorilor asupra opiniei de audit

În *Figura nr. 5* reprezentăm implicațiile schimbării auditorilor luând în considerare și efectul suprapus al recente pandemii COVID 19 asupra opiniei de audit. Observăm că diferențe generate de rotația auditorului asupra opiniei de audit sunt mai vizibile în cadrul perioadei de criză pandemică. Astfel, schimbarea auditorului în pandemie a condus la o scădere a numărului de opinii de audit modificate cu 25% în cazul marilor firme de audit, respectiv cu 16,6% în cazul celorlalte.

Figura nr. 5. Impactul rotației auditorilor asupra opiniei de audit

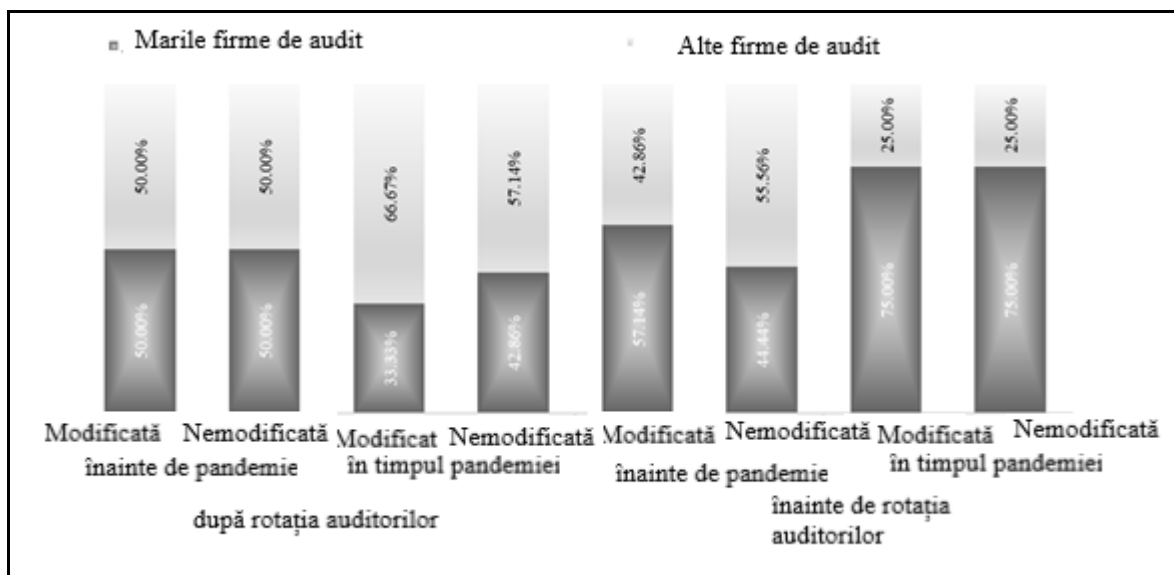
Sursa: Calcule și proiecție autori

Aceste diferențe pot fi justificate pe fondul unei comunicări mai bune dintre auditor și client (Bunget et al., 2019).

Așa cum subliniau Rousseau și Zehms (2020), fiecare auditor are un stil personal în modul de lucru, astfel că atât analiza riscurilor, cât și planificarea misiunilor de audit diferă de la un auditor la altul. Pe de altă parte, datele analizate evidențiază faptul că numărul opiniilor modificate a crescut odată cu venirea crizei de COVID 19. Acest lucru poate fi justificat pe fondul unui grad de incertitudine economică mai ridicat în perioada pandemică, aspect

demonstrat și de Crucean & Hațegan (2021), care au studiat efectele pandemiei de COVID 19 asupra firmelor listate la BVB în exercițiul financiar 2019. Gradul mai ridicat de incertitudine determină un nivel mai scăzut de acuratețe a estimărilor contabile, care sporește riscul de audit (Bunget et al., 2021). Întrucât sporirea incertitudinii economice generate de restricțiile impuse pe parcursul pandemiei COVID 19 determină efecte sistemice, este de așteptat ca suplimentarea testelor și a procedurilor de audit să identifice informații contabile mai puțin fiabile.

Figura nr. 6. Impactul rotației auditorilor asupra opiniei de audit, în funcție de firma de audit

Sursa: Calcule și proiecție autori

În **Figura nr. 6** reprezentăm frecvența tipurilor de opinie (modificată, respectiv nemodificată) exprimate în raportul de audit în cazul firmelor selectate. În acest grafic, observăm diferențe notabile între opinia de audit exprimată de firmele de audit în cazul exercițiilor financiare afectate de pandemia COVID 19, în contextul modificării auditorului. Observăm în acest sens că marile firme de audit¹ emit opinii de audit modificate în proporție semnificativ mai mică (33,33%), comparativ cu celelalte firme de audit (66,67%). Experiența și

expertiza marilor firme de audit ar putea fi o cauză a acestei situații, având în vedere că în perioada de pandemie acestea au dispus de resurse semnificativ mai mari decât celelalte firme de audit în implementarea digitalizării proceselor de audit, ceea ce a afectat într-o oarecare măsură inclusiv capacitatea auditorilor de a planifica misiunile și de cuantificare a riscului de audit, cu implicații asupra opiniei de audit. Așa cum se menționează în alte articole „marii jucători pe piața de audit financiar investesc continuu în digitalizare și tehnologii emergente, precum Blockchain, Big Data, Data Analytics, Cloud Accounting sau RPA, care preiau sarcinile redundante din cadrul activității de audit și contribuie la creșterea randamentului, a productivității muncii și a calității serviciilor oferite” (Farcane & Deliu, 2020; Tiron-Tudor et al., 2021).

¹ Prin utilizarea sintagmei „marile firme de audit” facem referire la firmele internaționale de audit KPMG, PWC, E&Y, Mazars și BDO. Remarcăm faptul că eșantionul de date analizat nu implică firma internațională de audit Deloitte întrucât în perioada analizată nu au fost rotații care să implice această firmă de audit.

Totodată, specializarea firmelor mari de audit, în contextul pandemiei COVID 19, a oferit un avantaj semnificativ în înțelegerea operațiunilor economice și evaluarea calității situațiilor financiare auditate, chiar și prin desfășurarea misiunilor de audit de la distanță. Aceste constatări sunt susținute și de Porumbăcean & Tiron (2022), care afirmă faptul că procedurile de audit realizate de marile companii de audit sunt de o calitate superioară datorită investiției lor în resurse financiare și umane, accesului la tehnologie de ultimă oră, care oferă auditorilor posibilitatea de a investi în procedurile de audit efectuate.

Totuși, trebuie să menționăm faptul că rezultatele sugerează o preferință a entităților economice de a schimba auditorii, trecând de la servicii de audit furnizate de marile firme de audit la servicii de audit furnizate de celelalte firme de audit.

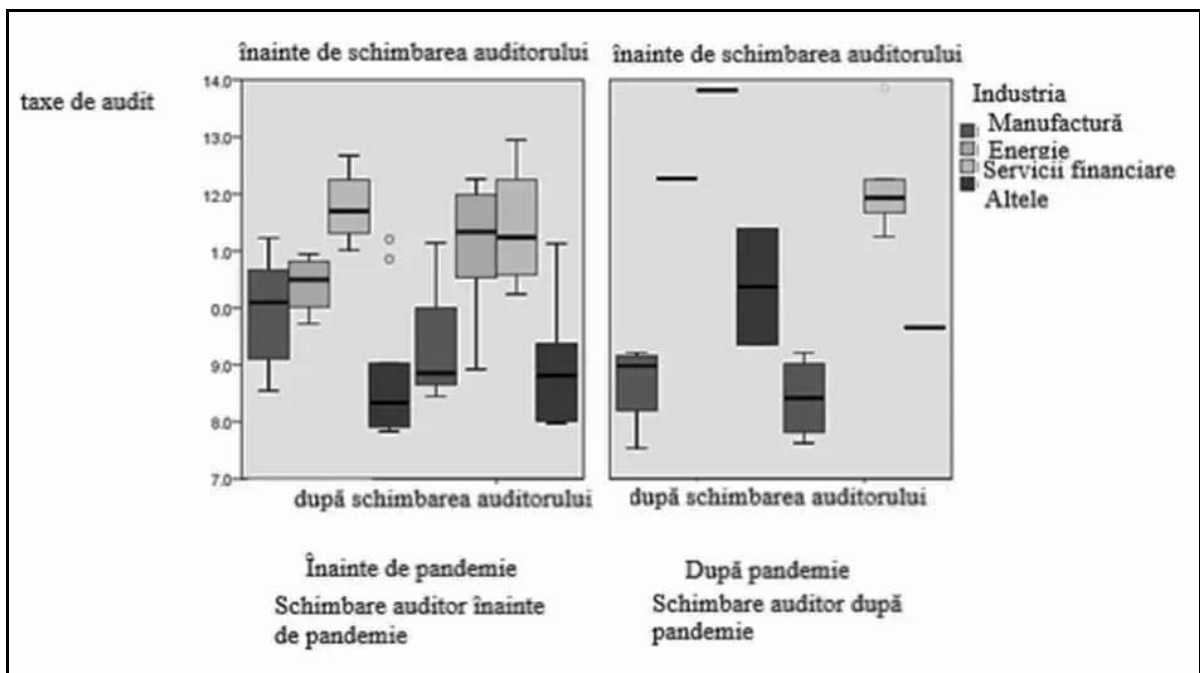
Implicațiile rotației auditorilor asupra tarifului de audit

Prin *Figura nr. 7* dorim să trasăm diferențele apărute la nivelul costurilor de audit din perspectiva implicațiilor generate atât de schimbarea auditorului, cât și de efectul suprapus al actualei pandemii COVID 19. Din grafic

remarcăm faptul că doar în cazul firmelor analizate care operează în sectorul de manufacturare se înregistrează în medie o scădere relativă a costului de audit în perioada pandemiei de COVID 19, comparativ cu perioada precedentă. Se observă, astfel, impactul pandemiei asupra pieței de audit, printr-o scădere a onorariilor de audit, „cel mai probabil pe fondul intensificării activităților de valorificare a avantajului competitiv” (Bunget et al., 2021).

Totodată, observăm că diferențe notabile generate de schimbarea auditorului se regăsesc doar în cazul entităților care operează în sectorul energetic, având în vedere că nivelul ridicat de complexitate al modelului de afaceri presupune o bună cunoaștere a operațiunilor și proceselor entității auditate, iar firma de audit are nevoie de un nivel ridicat de expertiză în ceea ce privește configurația sectorială, cadrul legal și implicațiile asupra raportării financiare. Acest lucru este susținut și de Bunget et al. (2021), care subliniază faptul că onorariile practicate în această industrie trebuie să justifice efortul depus de către auditor pentru asigurarea calității informațiilor prezentate în cadrul situațiilor financiare, fiind corelate cu riscul de audit asociat entității auditate (Robu, 2014).

Figura nr. 7. Impactul rotației auditorilor asupra tarifului de audit

Sursa: Calcule și proiecție autori

Implicațiile rotației auditorilor privind raportarea de audit

În această secțiune am analizat și prezentat în **Figura nr. 8** numărul mediu de aspecte cheie de audit prezentate în raportul de audit. Graficul prezintă diferențe ne semnificative generate de contextul actual al pandemiei COVID 19. Cu toate acestea, remarcăm faptul că, în perioada neafectată de restricțiile de pandemie COVID 19, numărul de aspecte cheie de audit este sensibil influențat de schimbarea auditorului. Astfel, odată cu schimbarea auditorului, un număr mediu de 2,22 de aspecte cheie de audit crește față de media de 1,86 aspecte de audit semnalate în raportul de audit aferent exercițiului auditat de vechea firmă de audit. Acest rezultat poate indica, de exemplu, că rotația firmei de audit duce la creșterea riscului de audit pe care auditorul îl asociază cu entitatea auditată. De asemenea, creșterea numărului de aspecte cheie de audit sugerează faptul că noul auditor exercită mai mult scepticism profesional, ceea ce poate conduce la o raportare mai analitică.

Conform analizei structurate a literaturii de specialitate realizată de către Porumbăcean & Tiron (2021), numărul aspectelor cheie de audit este influențat de o serie de factori măsurabili (genul auditorului/partenerului de audit, factori culturali, estimările contabile și nivelul acestora de incertitudine, existența unui comitet de audit în cadrul companiei, structura pieței de audit, onorariul de audit, nivelul de reglementare și supraveghere a entității, riscul companiei, industria clientului, precizia unui standard de contabilitate bazat mai mult pe reguli, tipul companiei de audit, opinia de audit, nivelul de risc al clientului) și nemăsurabili (incertitudinea și nivelul de înțelegere a standardului ISA 701,

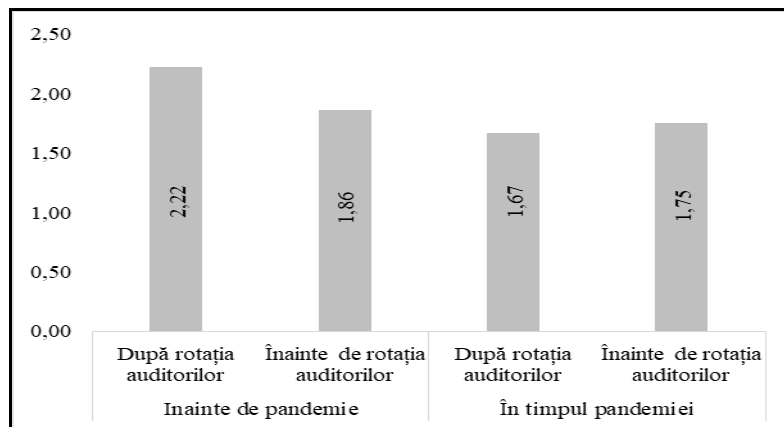
complexitatea și subiectivitatea implicate în tratamentul contabil, riscul de litigiu al auditorului).

Așa cum reiese și din **Figura nr. 1**, cele mai multe schimbări ale auditorului s-au realizat pentru exercițiile financiare 2015 - 2018. Acest lucru trebuie analizat în contextul adoptării noului standard privind recunoașterea veniturilor, IFRS 15, care începând cu 1 ianuarie 2018 a devenit obligatoriu pentru toate companiile care întocmesc situații financiare pe baza standardelor internaționale de raportare financiară. Astfel, în primii ani de aplicare a standardului, este de așteptat un anumit risc de incertitudine în ceea ce privește nivelul de înțelegere al acestuia în rândul practicienilor în contabilitate și audit, aspect susținut și de Lau (2020), care admite faptul că „incertitudinea de măsurare este determinantul major al auditorilor care raportează aspecte cheie în audit referitoare la estimările contabile și deprecierea activelor”.

Mențiunile de mai sus sunt direct corelate cu complexitatea companiei auditate, astfel că „standarde contabile mai precise conduc la comunicarea unui număr mai mare de KAM-uri” (Pinto și Morais, 2019).

Pe de altă parte, datele analizate arată faptul că numărul aspectelor cheie comunicate în raportul de audit a scăzut în pandemie comparativ cu perioada anterioară pandemiei. De asemenea, se poate observa că, odată cu schimbarea auditorului acestea au continuat să scadă și pe parcursul crizei generată de COVID 19. Această scădere poate fi explicată pe fondul reticenței auditorilor în pandemie, respectiv o transparență mai redusă ca urmare a apariției unui risc suplimentar în ceea ce privește principiul continuității activității.

Figura nr. 8. Impactul rotației auditorilor asupra aspectelor cheie de audit

Sursa: Calcule și proiecție autori

La nivelul eșantionului analizat trebuie să remarcăm faptul că raportul de audit cuprinde un număr relativ scăzut de aspecte cheie de audit, având în vedere că în doar 8 rapoarte de audit sunt consemnate 3 sau 4 aspecte cheie de audit, din totalul de 23 astfel de rapoarte incluse în analiza aspectelor cheie de audit.

În **Tabelul nr. 2** prezentăm lista aspectelor cheie de audit comunicate în rapoartele de audit pentru care dispunem de informații privind opinia auditorului, costul de audit și aspectele cheie de audit. Per total, datele relevă o modificare substanțială la nivelul frecvenței aspectelor cheie de audit în cadrul rapoartelor de audit, odată cu schimbarea auditorului.

Tabelul nr. 2. TOP 10 aspecte cheie de audit la nivel de eșantion					
Panel A- înainte de rotația auditorului			Panel B- după rotația auditorului		
Categoria aspectelor cheie de audit	Apariție	%	Categoria aspectelor cheie de audit	Apariție	%
Venituri	4	36,4	Ajustări pentru deprecierea creanțelor	3	27,3
Imobilizări corporale	3	27,3	Evaluarea valorilor mobiliare și a instrumentelor financiare	3	27,3
Schimbarea politicilor contabile	2	18,2	Venituri	3	27,3
Ajustări pentru deprecierea creanțelor	1	9,1	Combinări de întreprinderi	2	18,2
Combinări de întreprinderi	1	9,1	Datorii contingente	2	18,2
Respectarea cadrului de reglementare	1	9,1	Amortizarea imobilizărilor corporale și necorporale	2	18,2
Consolidări	1	9,1	Imobilizări corporale	2	18,2
Angajamente privind rata de îndatorare	1	9,1	Estimarea cheltuielilor privind dezafectarea și restaurarea mediului înconjurător	1	9,1
Impozit pe venit amânat	1	9,1	Consolidări	1	9,1
Fond comercial și active necorporale	1	9,1	Garanții și titluri de capital	1	9,1
Aspecte cheie de audit comunicate		11	Aspecte cheie de audit comunicate		12

Sursa: Calcule și proiecție autori

Pe de o parte, în rapoartele de audit corespunzătoare exercițiilor financiare anterioare schimbării auditorului, dintre cele mai frecvente aspecte cheie de audit fac parte recunoașterea veniturilor (36,4%), recunoașterea și clasificarea activelor imobilizate (27,3%) sau modificările la nivelul politicilor contabile (18,2%). Acest rezultat este susținut și de către De Vasconcellos et al. (2019), care consideră că „principalele aspecte cheie prezentate fac referire la evaluarea valorii de recuperare a activelor imobilizate, veniturilor, provizioanelor și datoriilor contingente, investițiile directe sau indirecte în părți afiliate și realizarea impozitelor amânate, respectiv recuperarea impozitelor”. Adicional, „aspectele cheie în audit prezentate sunt legate de deprecierea fondului comercial și a activelor necorporale, precum și evaluarea activelor” (Kend și Nguyen, 2020). Opinia exprimată de cei doi autori se corelează direct cu activitatea companiei și cu riscul de denaturare semnificativă, în funcție de cele mai

vulnerabile și incerte arii auditate, astfel că „s-a presupus că riscurile legate de recunoașterea veniturilor vor fi în general considerate semnificative și, prin urmare, vor fi identificate și comunicate de către auditori ca fiind KAM” (Warzocha, 2018).

Pe de altă parte, rapoartele de audit corespunzătoare exercițiilor financiare ulterioare modificării auditorului consemnează modificări substanțiale în ceea ce privește aspectele cheie de audit semnalate de către auditori. Astfel, aspectele cheie de audit adresează mai curând problematica estimărilor contabile (27,3%), cum este cazul evaluării ajustărilor privind creanțele (27,3%), evaluării instrumentelor financiare (27,3%), recunoașterii veniturilor (27,3%) sau prezentării datoriile contingente (18,2%). Această schimbare a ierarhizării aspectelor cheie de audit trebuie analizată, de asemenea, în contextul adoptării noului standard de raportare financiară privind

prezentarea veniturilor, IFRS 15. Ținând cont că cele mai multe aspecte comunicate după schimbarea auditorului se regăsesc la nivelul a două instituții de credit (Banca Transilvania SA și Patria Bank SA), respectiv la nivelul principalelor companii care activează în domeniul extracției de petrol & gaz și al energiei electrice, top-ul celor mai întâlnite aspecte cheie nu este deloc surprinzător.

De remarcat că prezentarea aspectelor considerate relevante de către auditor privind top 3 aspecte cheie în cazul celor două paneluri de analiză nu este influențată semnificativ de restricțiile introduse pe fondul actualei pandemii COVID 19.

Tabelul nr. 3. Aspecte cheie de audit prezentate în raportul de audit corespunzător exercițiului financiar evaluat de noul auditor

Categoria aspectelor cheie de audit	înainte de rotația auditorului	după rotația auditorului
Ajustări pentru deprecierea creanțelor	1	2
Estimarea cheltuielilor privind dezafectarea și restaurarea mediului înconjurător	1	-
Combinări de întreprinderi	2	-
Consolidări	1	-
Datorii contingente (inclusiv litigii & restructurări)	2	-
Garanții și titluri de capital	1	-
Impozit pe venit amânat	-	1
Amortizarea imobilizărilor corporale și necorporale	2	-
Corectarea erorilor	1	-
Continuitatea activității	-	1
Evaluarea investițiilor - Valori mobiliare și instrumente financiare	2	1
Active imobilizate	1	-
Imobilizări corporale	2	-
Venituri	3	-
Creanțe incerte	1	-

Sursa: Proiecție autori

Cu toate acestea, remarcăm din informațiile prezentate în **Tabelul nr. 3** faptul că schimbarea auditorilor în perioada pandemiei a conturat o limitare a numărului de aspecte cheie care se referă cu precădere la elemente de estimări contabile utilizate în situațiile financiare.

Testarea statistică a diferențelor

Pasul final al analizei constă în testarea statistică a diferențelor semnificative determinate de rotația auditorilor la nivelul opiniei auditorului și la nivelul costurilor de audit. În **Tabelul nr. 4** prezentăm

rezultatele testului MANOVA¹ realizat pentru acest scop.

¹ Analiza multivariată a varianței (MANOVA) este o extensie a analizei univariate a varianței (ANOVA) care examinează diferențele statistice pe o variabilă dependentă continuă de către o variabilă independentă de grupare.

Tabel nr. 4. Testare MANOVA privind implicații ale rotației auditorilor

Factor	Variabila dependentă	Df	F	Sig.	Eta parțial la pătrat	Parametru Noncent.	Puterea observată
Schimbarea auditorului	Opinia de audit	1	0,609	0,440	0,016	0,609	0,119
	Onorarii de audit	1	0,227	0,637	0,006	0,227	0,075
Schimbarea auditorului x COVID pandemie	Opinia de audit	1	0,000	1,000	0,000	0,000	0,050
	Onorarii de audit	1	0,011	0,917	0,000	0,011	0,051
Schimbarea auditorului x Industrie	Opinia de audit	3	1,580	0,210	0,111	4,741	0,382
	Onorarii de audit	3	0,601	0,618	0,045	1,804	0,163
Schimbarea auditorului x Marile firme de audit	Opinia de audit	1	0,865	0,358	0,022	0,865	0,148
	Onorarii de audit	1	0,010	0,922	0,000	0,010	0,051

Sursa: Calcule și proiecție autori

Rezultatele analizei MANOVA relevă faptul că schimbarea auditorului nu influențează semnificativ aceste elemente care caracterizează direct (opinia auditorului) sau indirect (costul de audit) calitatea situațiilor financiare, având în vedere că pragul de semnificație de 5% este depășit în cazul probabilității aferente fiecărui test F statistic calculat.

Aceste rezultate relevă faptul că adoptarea voluntară a rotației auditorului nu este omogenă, entitățile economice abordând acest mecanism fără a se contura un tipar de comportament de decizie în această direcție. Rămâne de văzut modalitatea în care acest mecanism de guvernare corporativă va fi înțeles de entitățile economice odată cu introducerea obligativității, impusă prin prevederile noii directive europene, care aduce modificări la cadrul legislativ privind limitarea mandatului auditorilor statuari în cadrul entităților de interes public.

Totodată, trebuie să remarcăm faptul că schimbarea auditorilor la nivelul entităților românești listate la bursa de Valori București nu este prevăzută prin politici interne, motiv pentru care nu există definită o regularitate a aplicării acestui mecanism.

Nu în ultimul rând, subliniem faptul că în baza eșantionului analizat, observăm că schimbarea auditorului nu conduce la modificări substanțiale la nivelul costului de audit, motiv pentru care o asemenea decizie nu este determinată de considerente de reducere a costurilor de audit, ci mai curând de alte motive.

Concluzii

Studiul întreprins vizează o abordare de factură mai recentă a literaturii de specialitate în ceea ce privește implicațiile rotației auditorului la nivelul raportării de audit atât din perspectiva modificărilor survenite la nivelul opiniei auditorului, la nivelul costurilor de audit și, respectiv, la nivelul aspectelor cheie de audit prezentate în raportul de audit. Astfel, au fost reținute datele firmelor listate la Bursa de Valori București din perioada 2011-2021 privitoare la exercițiile financiare ale căror situații financiare au fost auditate de un auditor nou. Pentru a asigura o analiză comparativă, menită să ofere indici privind implicațiile rotației auditorului asupra raportării de audit, s-au reținut, de asemenea, datele referitoare la exercițiul financiar precedent al fiecărui an financiar ale cărui situații financiare au fost auditate de un nou auditor.

Rezultatele obținute relevă faptul că rotația auditorului generează o serie de efecte asupra raportării în audit. În primul rând se observă o reducere a numărului de opinii modificate, efect generat de o mai bună comunicare între client și noul auditor. În al doilea rând, datele arată că, într-un context economic normal, numărul aspectelor cheie de audit tinde să crească odată cu schimbarea auditorului, în timp ce apariția unor evenimente precum criza pandemică duce la scăderea numărului de aspecte cheie pe fondul creșterii nesiguranței și a incertitudinii. Nu în ultimul rând, subliniem faptul că, în baza eșantionului analizat, observăm că schimbarea auditorului nu conduce la modificări substanțiale la nivelul costului de audit, motiv

pentru care o asemenea decizie nu este determinată de considerente de reducere a costurilor de audit, ci mai curând de alte motive.

Ca direcții viitoare de cercetare, vom avea în vedere efectul limitării mandatelor auditorilor financiari în fiecare țară a Uniunii Europene, precum și evoluția pieței de audit ca urmare a măsurilor care au avut în vedere diminuarea concentrării la nivelul marilor firme de audit. De

asemenea, vom avea în vedere evoluția aspectelor privind rotația într-un mediu lipsit de restricțiile pandemiei.

Schimbarea legislației de dată recentă prevăzută de Ordinul Președintelui ASPAAS nr. 123 din 28 aprilie 2022, prin care în componența Comitetelor de Audit ale entităților de interes public să fie inclus un auditor financiar, este de așteptat să aibă efect asupra rotației auditorilor, dar și asupra calității procesului de audit în ansamblu.

BIBLIOGRAFIE

1. Bulucea, M.C. (2020). Audit firm rotation and audit quality: case of the listed Romanian firms. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 22(2): 158-168.
2. Bunget, O.-C., Dumitrescu, A.-C., Blidișel, R.G., Bogdan, O. A., Burcă, V. (2021), Aspects Regarding the Structure of the Financial Audit Market in the European Union from Fees Perspective, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 4(164)/2021: 724-742, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/164/024.
3. Bunget, O.C., Tiron Tudor, A., Sumănar, A.D. (2019), Aspects Regarding the Auditor-Auditee Relationship in the Context of Negotiation, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 2(154)/2019, pp. 247-260, DOI: 10.20869/AUDITF/2019/154/008.
4. Burke, J., R. Hoitash, R., Hoitash, U., Xiao, X. (2021). The determinants, textual properties, and consequences of U.S. critical audit matter disclosures. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3635477>.
5. Calixto de Sousa, M. (2018), Culture's Impact on the Disclosure of Key Audit Matters. [Master's Dissertation, University of Lisbon]. <https://www.repository.utl.pt/bitstream/10400.5/19782/1/DM-MCS-2018.pdf>
6. Christensen, B.E., Glover, S.M., Wolfe, C.J. (2014). Do critical audit matter paragraphs in the audit report change nonprofessional investors' decision to invest? *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33 (4):71-93.
7. Chersan, I-C. (2019), Audit Quality and Several of Its Determinants, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 1(153)/2019, pp. 93-105, DOI: 10.20869/AUDITF/2019/153/002.
8. Cortes de Vasconcellos, F., Nilson Coelho, G. & Atherton, L. (2019), First year of the new auditor's report: Analysis of the key audit matters of the Ibovespa listed companies. *Contabilidad y Negocios*, 14(27):57-72.
9. Crucean, A.C., Hațegan, C. D. (2021), Effects of the Covid-19 Pandemic Estimated in the Financial Statements and the Auditor's Report, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 1(161)/2021: 105-118, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/161/001.
10. Farcane, N., Deliu, D. (2020), Stakes and Challenges Regarding the Financial Auditor's Activity in the Blockchain Era, *Audit Financiar*, vol. XVIII, no. 1(157)/2020: 154-181, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/157/004.
11. Grosu, M., Robu, I-B., Istrate, C. (2020), The Quality of Financial Audit Missions by Reporting the Key Audit Matters, *Audit Financiar*, vol. XVIII, no. 1(157):182-195, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/157/005.
12. Gutierrez, E., Minutti-Meza, M., Tatum, K. & Vulcheva, M. (2018). Consequences of adopting an expanded auditor's report in the United Kingdom. *Review of Accounting Studies*, 23(4): 1543-1587. <https://doi.org/10.1007/s11142-018-9464-0>.
13. Hsiao-Lun Lin & Ai-RuYen. (2022), Auditor rotation, key audit matter disclosures, and financial reporting quality. *Advances in accounting*, doi.org/10.1016/j.adiac.2022.100594.
14. Ji, A. E. (2019). Auditor Reporting and Corporate Debt Structure. *Journal of Accounting & Finance* (2158-3625), 19(7), 58–70. <https://doiorg.proxy.shh.fi/10.33423/jaf.v19i7.2562>.
15. Kend, M. & Nguyen, L. A., (2020). Investigating recent audit reform in the Australian context: An

- analysis of the KAM disclosures in audit reports 2017-2018. *International Journal of Auditing*, 24(3), pp. 412-430.
16. Kim, H., Lee, H., Lee, J.E. (2015). Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality. *The Journal of Applied Business Research*, 31(3).
 17. Köhler, A., Ratzinger-Sakel, N. & Theis, J. (2020). The Effects of Key Audit Matters on the Auditor's Report's Communicative Value: Experimental Evidence from Investment Professionals and Non-professional Investors. *Accounting in Europe*, 17(2), 105-128.
<https://doi.org/10.1080/17449480.2020.1726420>.
 18. Lennox, C. S., Schmidt, J. J., & Thompson, A. M. (2021). Why are expanded audit reports not informative to investors? Evidence from the UK. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2619785>.
 19. Liao, L., Minutti-Meza, M., Zhang, Y., Zou., Y. (2019), Consequences of the adoption of the expanded auditor's report: Evidence from Hong Kong. *University of Miami Business School*, Research Paper No. 3392449. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3392449> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3392449>.
 20. Reid, L.C., Carcello, J.V., Li, C., Neal, T.L., Francis, J.R. (2019), Impact of auditor report changes on financial reporting quality and audit costs: Evidence from the United Kingdom. *Contemporary Accounting Research*, 36 (3):1501-1539.
 21. Rousseau, L., Zehms., K.M. (2020). It's a matter of style: The role of audit firms and audit Partners in key audit matter reporting, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3625651>.
 22. Pinto, I., Morais, A.I. (2019), What matters in disclosures of key audit matters: Evidence from Europe. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 30 (2) (2019):145-162.
 23. Pinto, I., Morais, A. I. and Quick, R. (2020). The impact of the precision of accounting standards on the expanded auditor's report in the European Union. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 40, September
 24. Porumbăcean, T., Tiron-Tudor, A. (2021), Factors Influencing KAM Reporting: A Structured Literature Review, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 4(164)/2021, pp.743-758, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/164/025.
 25. Porumbăcean, T., Tiron-Tudor, A. (2022), An Inquiry of Empirical Quantitative Studies about what Influences the Key Audit Matters' Number, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 2(166)/2022, pp. 333-347, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/166/012.
 26. Rahaman, M. M. & Chand, P., (2021), Implications of recent reforms to auditor reporting requirements in Australia. *Meditari Accountancy Research*, pp. ahead-of-print., 8 Jun.
 27. Robu, I.B. (2014). Onorariile de audit, între reducerea riscului de audit și coruperea auditorului financiar. *EconomiaOnline.ro*, disponibil la: Onorariile de audit, între reducerea riscului de audit și coruperea auditorului financiar – *EconomiaOnline.ro* (accesat: 9 mai 2022).
 28. Salehi, M. (2011). Audit expectation gap: Concept, nature and trace. *African Journal of Business Management*, 5(21), pp. 8376-8392. doi:10.5897/AJBM11.963.
 29. Sierra-Garcia, L., Gambetta, N., Garcia-Benau, M. A. & Orta-Perez, M. (2019), Understanding the determinants of the magnitude of entity-level risk and account-level risk key audit matters: The case of the United Kingdom. *British Accounting Review*, 51(3), pp. 227-240.
 30. Smieliauskas, W., Ye, M. & Zhang, P. (2020), *Auditing and Society: Research on Audit Practice and Regulations*. Ed. Routledge, Londra.
 31. Velte, P. & Issa, J. (2019). The impact of key audit matter (KAM) disclosure in audit reports on stakeholders' reactions: A literature review. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3): 323-341. doi:10.21511/ppm.17(3).2019.26.
 32. Verho, E. (2021), The effect of audit firm rotation on key audit matters: Evidence from European Union. Master's thesis. *Hanken School of Economics*, Helsinki, Finland.
 33. Warzocha, G. (2018). Significant Risks and Key Audit Matters in The Independent Auditors' Reports. s.l., INT BUSINESS INFORMATION MANAGEMENT ASSOC-IBIMA.
 34. Wuttichindanon, S., Issarawornrawanich, P. (2020) Determining factors of key audit matter disclosure in Thailand. *Pacific Accounting Review*, 32 (4): 563-584.
 35. Comisia Europeană. (2014a). Directiva 56/2014/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16

- aprilie 2014 de modificare a Directivei 2006/43/CE privind auditul legal al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare consolidate, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN>, (accesat: 14 iunie 2021).
36. Comisia Europeană. (2014b). Regulamentul (UE) nr. 537/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințe specifice referitoare la auditul statutar al entităților de interes public și de abrogare a Deciziei 2005/909/CE a Comisiei, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0537&from=NL>, (accesat: 14 iunie 2021).
37. IAASB, 2015a. International Standard on Auditing (ISA) 701 Communicating Key Audit Matters in the Independent Auditor's Report. [Interactiv] Available at: <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-auditing-isa-701-newcommunicating-key-audit-matters-independentauditors-4>.